

ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง
ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

A study of identity and the community network building of herbal in Ban
Dong-bang Subdistrick Muang districk Prachinburi Province

วណดา วัฒนาทรรนิตี
โครงการสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
6414880002@rumail.ru.th

Walinnada wattanathornniti
Interdisciplinary projects for local development
Master of Political Science Program
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University
6414880002@rumail.ru.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาเรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง กรณีศึกษา ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพ และพัฒนาชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายของชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง โดยดำเนินการ เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ คุณสมชัย คุณสุข ประธานกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง และสมาชิกในกลุ่ม เครือข่ายสมุนไพรบ้านดงบัง จำนวนทั้งหมด 7 คน

ผลการศึกษาพบว่า จากการทบทวนวรรณกรรม และศึกษาข้อมูล จากการลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูล จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับ คุณสมชัย คุณสุข ผู้ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังและสมาชิกกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง

ได้ทราบว่า ในชุมชนมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนนั้นๆที่สามารถแสดงถึงลักษณะของบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาตินั้นๆได้ และอัตลักษณ์ของชุมชนสมุนไพรมบ้านดงบัง ที่โดดเด่นหลักๆ มี 3 ด้าน คือ 1.) ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน 2.) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรไทย 3.) ด้านผู้นำ และอัตลักษณ์ชุมชนสมุนไพรมบ้านดงบัง คืออัตลักษณ์ ด้านผู้นำ อัตลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และ อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ซึ่งอัตลักษณ์ด้านผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ ที่นำไปสู่การสร้างเครือข่าย การก่อรูปเครือข่ายชุมชนสมุนไพรมบ้านดงบังแห่งนี้ขึ้น และประกอบกับอัตลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมชุมชน และ อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ที่มีอยู่ในชุมชน ผู้นำชุมชน (ผู้ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพรมบ้านดงบัง) ได้เป็นคนริเริ่มการปลูกพืชสมุนไพรเป็นคนแรก และชวนชาวบ้านพลิกฟื้นคืนชีวิตให้แก่สมุนไพรม พร้อมๆ กับฟื้นฟูภูมิปัญญาไทย ที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษให้คืนกลับมาอีกครั้ง ซึ่งความรู้ความสามารถในการปลูก ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของทุกคนในชุมชนอยู่แล้ว มีที่ดิน มีทรัพยากรบุคคล หาแค่เงินลงทุนเพิ่มบางประการและชวนสมาชิกคนอื่นๆมาร่วมกันทำ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของคนในชุมชน และปัจจุบันอาชีพปลูกสมุนไพรมยังเป็นอาชีพหลักที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และเกิดเป็นกลุ่มเครือข่ายชุมชนขึ้นและสามารถทำให้คนในชุมชนมีอาชีพมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และการสร้างหรือการก่อรูปเครือข่ายของ ชุมชนสมุนไพรมบ้านดงบัง เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเป็นเครือข่ายที่ประชาชนตระหนักต้นตัวในปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วลงมือริเริ่มรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเป็นเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหา มีภาคประชาชนเป็นแกนหลักภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุน และอำนวยความสะดวกและกระบวนการสำคัญในการสร้างหรือเริ่มประสานงานเครือข่ายกลุ่มชุมชนสมุนไพรม บ้านดงบัง นี้ประกอบด้วยผู้นำการเปลี่ยนแปลงแกนนำที่ดีของกลุ่มที่จะเป็นเครือข่าย เครือข่ายมีความเชื่อมโยงกัน ของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้งบเป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคน ในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื้อถือ เอื้ออาทรซึ่งกัน และมีการสร้างทางสังคม แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต ไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว มีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กรและเครือข่ายชุมชนสมุนไพรมบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรีเป็นเครือข่ายทางสังคม เกิดการสร้างความร่วมมือในแนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดความคล้ายคลึง (Homophily) และแนวคิดความใกล้ชิด (Propinquity) ความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกัน เป็นความคล้ายกัน ประสบการณ์เดิม ปรัชญาวิชาชีพ พื้นฐานสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ถิ่นฐานเดิม ในด้าน วัฒนธรรม ค่านิยม สมาชิกในชุมชนที่มีพื้นฐานเหมือนกันหรือคล้าย ๆ กันจะคบหาสมาคม สูงถึงจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน และมีความใกล้ชิด และความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกแบบแน่นแฟ้น (Strong ties) ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้นระหว่างผู้คนเกิดการตั้งเป้าหมายร่วม เกิดความไว้วางใจเชื่อใจ และมีการแบ่งปันข้อมูลและแหล่งประโยชน์กัน

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ , การสร้างเครือข่าย , ผู้นำ , ภูมิปัญญาท้องถิ่น , สมุนไพรม

ABSTRACT

This research is a qualitative research. to study A study of identity and network building of Ban Dong Bang herbal community, a case study of Dong Khi Lek Subdistrict, Mueang District, Prachinburi Province. The objective is to study identity. and building a network of Ban Dong Bang herbal communities and to suggest guidelines for potential development and develop the Ban Dong Bang herbal community Dong Khi Lek Subdistrict, Mueang District, Prachin Buri Province In this research study The researcher used an interview form. semi-structured To study the identity and networking of the Ban Dong Bang herbal community by selecting key informants. Specifically, Mr. Samai Koonsuk, chairman of Ban Dong Bang Herbal Group and group members Ban Dong Bang Herb Network, a total of 7 people

The results showed that from literature review and study the information From a survey to collect data from an in-depth interview with Khun Samai Khunsuk, founder of the Ban Dong Bang Herbal Group and a member of the Ban Dong Bang Herbal Group, learned that there is a unique identity in that community that can be demonstrated. characteristics of a person, community, society and nation; and Identity of Ban Dong Bang Herb Community There are mainly 3 aspects that are outstanding: 1) social environment and community culture, 2) local wisdom on Thai herbs, 3) leadership, and The identity of the Ban Dong Bang herbal community is the identity of the leader, the identity of the social and cultural environment of the community, and the identity of the local wisdom on herbs. where leadership identity is important leading to network building Forming a network of herbal home communities This Dong Bang was formed and accompanied by the identity of the social environment. and community culture and the identity of local wisdom on herbs In the community, the community leader (founder of the Ban Dong Bang Herbal Group) was the first to initiate the planting of medicinal plants. and inviting villagers to turn around and revive the herbs while restoring Thai wisdom that has only come back from the times of the ancestors which the knowledge and ability to plant It is considered a social capital for everyone in the community, having land and human resources. Just get some extra investment and invite other members to join in. to solve the economic crisis of the people in the community And at present, the herb planting profession is still the main occupation that can improve the quality of life of people in the community as well. And formed a community network group and can make people in the community have a career and earn more. and the creation or formation of a network of Ban Dong Bang Herb Community It is a network that occurs naturally and has people as the initiator. It is a network where people are aware of the problems that arise. and then embarked on the initiative to gather into a group as a network to fix the problem with the people's sector as the core, the government sector as the only supporter and facilitates and important processes in creating or coordinating the Ban Dong Bang Herbal Community Network. A network is a connection of people, groups of people, or groups of organizations who voluntarily exchange information or do activities together. Under the goals and methods of working together in a systematic way, a

structure of people is organized. in the network with equal independence under the basis of respect for rights, trust caring for each other and has a social structure But networking is a form of social relationship that has no boundaries. There is no fixed structure. The structure is designed to serve to foster relationships between people. Ban Dong Bang Herb Community Organization and Network Prachinburi Province is a social network. Collaboration was created in the main concepts, namely the concept of homophily and the concept of intimacy. (Propinquity) Relationship with others with similar attributes. It is similar to the previous experience. professional philosophy Basic socioeconomic status, original hometown In terms of culture, values, members of communities of the same or similar background will associate. Sung Singh grouped together and have a closeness and the relationship of members in the network Strong ties of members, strong ties between people to set common goals. build trust and sharing information and benefits

Keywords : Identity , Networking , Leader , Local wisdom , Herbs

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเป็นมาและความสำคัญของของอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ในอดีตพื้นที่หมู่บ้านบ้านดงบังประชาชนประกอบอาชีพปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ จำหน่าย ต่อมาเกิดปัญหาราคาคต่ำ และปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้สารเคมี ชาวบ้านจึงได้มีการรวมตัวกันคิดหาอาชีพอื่นที่สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ โดยมีประธานกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง เป็นผู้ริเริ่มการปลูกสมุนไพร โดยร่วมมือกับชาวบ้านพลิกฟื้นคืนชีวิตให้แก่สมุนไพร พร้อมกับได้ฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษให้คืนกลับมาอีกครั้ง โดยเน้นการทำเกษตรแบบอินทรีย์ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ไม่พ่นยาฆ่าแมลงหรือสารเคมีใดๆ และได้รับการส่งเสริมเรื่องการปลูก ความรู้ด้านสมุนไพร และการรับซื้อ จากโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (โรงพยาบาลที่นำการแพทย์พื้นบ้าน และสมุนไพรมาผสมผสานกับการรักษาแผนปัจจุบัน) โดยมีเงื่อนไขว่า สมุนไพรที่ปลูกต้องเป็นสมุนไพรอินทรีย์ ไม่มีสารเคมีเจือปน สมุนไพรอินทรีย์เป็นสมุนไพรที่มอบความปลอดภัยให้กับทั้งผู้ปลูกและผู้บริโภค และทางออ.รรมน จังหวัดปราจีนบุรี ได้เข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือโดยได้มอบโรงเรือนพาราโบลาโดม เพื่อใช้ในการอบแห้งสมุนไพร ทำให้สมุนไพรที่อบมีคุณภาพสูงและมีสีสวยงาม ช่วยแก้ปัญหาเรื่องคุณภาพสินค้าและประหยัดพลังงาน

ในเวลาต่อมาการปลูกสมุนไพรได้กลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน และเป็นแหล่งผลิตสมุนไพรเกษตรอินทรีย์ แหล่งใหญ่ ที่ส่งวัตถุดิบให้กับโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร การปลูกสมุนไพรแบบอินทรีย์ ส่งผลให้ชุมชนที่เคยมีปัญหาเรื่องสุขภาพกลับกลายเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี พร้อมกับมีอาชีพและมีรายได้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัวของตนเองได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันจากการร่วมมือร่วมใจจากประชาชนในพื้นที่ ทำให้สมุนไพรบ้านดงบัง ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทัดเทียมมาตรฐานของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนจนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนอื่น ๆ อีกทั้งยังได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ และเพื่อพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านดงบังให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวสมุนไพรเกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร เมื่อปี 2548 ส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาด้านสมุนไพรและการแพทย์ไทย ให้มีมาตรฐานสู่ระดับสากล จัดศูนย์การเรียนรู้สวนสมุนไพรเกษตรอินทรีย์มีเส้นทางเดินชมพร้อมหมอยา และป้ายแนะนำสรรพคุณของสมุนไพรอย่างละเอียด มีบริการด้านสปา การนวด อบ ประคบด้วย สมุนไพร ที่พักแบบ Home Stay สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้านผู้ปลูกสมุนไพร ศูนย์เพาะชำและจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ ต้นกล้าสมุนไพร สินค้าและวัตถุดิบสมุนไพร เยี่ยมชมสวนสมุนไพร เมืองไม้ดอกไม้ประดับแล้ว จะแวะพักในที่พักชุมชน – โฮมสเตย์ กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง หรืออับจอร์ริสอร์ท ในบรรยากาศสวนดอกไม้ ก็มีให้บริการในราคาข่อมเยา ทำให้ชาวบ้านได้นำความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายาย มาใช้ในการเพาะปลูกและแปรรูปสมุนไพร อีกทั้งยังได้นำการปลูกพืชแบบเกษตรอินทรีย์ที่เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศรแนะนำมาใช้จนได้เป็ผลผลิตภัณฑ์สมุนไพร ที่มีคุณภาพปราศจากสารปนเปื้อน จนหมู่บ้านดงบังเป็นที่กล่าวถึงไปทั่ว

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา และเล็งเห็นถึงความสำคัญในการศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อมีแนวทางข้อเสนอแนะจากผู้วิจัย และผู้ปฏิบัติงานจริง มาประกอบกับการบริหารจัดการการสร้างเครือข่ายกลุ่มของชุมชนสมุนไพร บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี ได้ดีขึ้น มีแนวทางสามารถยกระดับสมรรถนะของประชากรในหมู่บ้านและกลุ่มเครือข่ายได้ในอนาคต มีแนวทางในการพัฒนาการสร้างและการขยายกลุ่มเครือข่ายได้ในอนาคต และยังเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนอื่นๆ

วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1.) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
- 2.) เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษา เรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สามารถแบ่งเขตของการศึกษา ได้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี
2. ศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมืองจังหวัดปราจีนบุรี

ขอบเขตด้านประชากร/ด้านแหล่งข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ

- คุณสมชัย คุณสุข (ประธานที่ปรึกษาชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ผู้ก่อตั้ง กลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง)
- คุณสุภาวดี คุณสุข (ผู้สืบทอดรุ่นที่ 2 ต่อจาก คุณสมชัย คุณสุข (ผู้ก่อตั้ง) ประธานกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง
- สมาชิกในกลุ่มชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง จำนวน 5 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงจีเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาในช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน พ.ศ. 2565

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ชุมชนบ้านดงบังและชุมชนอื่นๆ มีแนวทางพัฒนาชุมชนสามารถยกระดับสมรรถนะของประชากรในหมู่บ้านและกลุ่มเครือข่ายได้ในอนาคต
2. ทำให้มีแนวทางและเป็นตัวอย่างศึกษาให้แก่ชุมชนอื่น องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาการสร้างกลุ่มเครือข่ายชุมชน
3. ทำให้มีแนวทางและเป็นตัวอย่างศึกษาให้แก่ชุมชนอื่น องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาการสร้างและบริหารเครือข่ายชุมชน

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงจีเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดของผู้ศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ค้นคว้ารายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในการสนับสนุนวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยดังกล่าว ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ แนวคิดด้านอัตลักษณ์ การสร้างและการบริหารเครือข่าย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและบริหารเครือข่าย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิด

แนวคิดด้านอัตลักษณ์

แนวคิด และคำจำกัดความของอัตลักษณ์และวัฒนธรรม

(ธีรยุทธ บุญมี 2546, อ้างถึงใน ธงชัย สมบูรณ์ 2549 :40) กล่าวว่า อัตลักษณ์

ในยุคปัจจุบันนี้มี 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล(Personal identity) และอัตลักษณ์กลุ่ม(Collective identity) ซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง 2 ส่วนนี้จะกระจายตัวอยู่ในสังคม และประวัติศาสตร์ แต่ละช่วงที่แตกต่างกัน โดยอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ เช่น รูปร่าง หน้าตา เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์กลุ่มจะแสดงออกโดยสัญลักษณ์ที่มีลักษณะที่เป็นรูปธรรม เช่น ชุมชนกลุ่มเล็กจะมีอัตลักษณ์กลุ่มที่ชัดเจนสามารถสัมผัสได้มากกว่าชุมชนใหญ่ ซึ่งชุมชนกลุ่มเล็กมีลักษณะความเป็นนามธรรมที่น้อยกว่า

(อุษา ศรีจินดารัตน์ 2553, อ้างถึงใน ธงชัย สมบูรณ์ 2549 : 44) กล่าวว่า

อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นการมองเห็นตนเองของแต่ละบุคคล ซึ่งมีหลายมุมมองโดยขึ้นอยู่กับบทบาทของแต่ละสังคม ที่แตกต่างกันออกไปโดยอัตลักษณ์อาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภทดังนี้

1.1 อัตลักษณ์ปัจเจกบุคคล (Individual Identity) คือ การมองเห็นตนเองในหลายๆแง่มุม เช่น นายเฮง มองตนเองว่าเป็นคนจีน มีอาชีพค้าขาย ซึ่งการมองเห็นตนเองของนายเฮงเป็นอัตลักษณ์ในมุมมองของนายเฮงนั่นเอง

1.2 อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) (Melucci 1996, อ้างถึงใน

ธงชัย สมบูรณ์ 2549 : 45) หมายถึง กระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของกลุ่มสังคมโดยจะทำให้เห็นความแตกต่างในแต่ละกลุ่มสังคม ที่อาศัยสัญลักษณ์ต่างๆของกลุ่มสังคม เพื่อสร้างระบบวัฒนธรรม เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ตำนานของบรรพบุรุษ ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรมจึงมีบทบาทในการสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์โดยตรง

1.3 อัตลักษณ์องค์กร (Corporate Identity) คือการแสดงออกของลักษณะเฉพาะตัวขององค์กรที่สามารถรับรู้ได้ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมการใช้สัญลักษณ์ และการสื่อสารขององค์กร (กรองแก้ว วัฒนะมงคลรักษ์ 2545, อ้างถึงใน ธงชัย สมบูรณ์

การสร้างและการบริหารเครือข่าย

การสร้างหรือการก่อรูปเครือข่าย การสร้างเครือข่าย หมายถึง กิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มบุคคล เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิระหว่างองค์กรสมาชิก ซึ่งต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย เครือข่ายต่าง ๆ มีจุดเริ่มต้นมาใน 3 ลักษณะ คือ เกิดตามธรรมชาติ เกิดจากการจัดตั้ง และเกิดจากวิวัฒนาการ

เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นเครือข่ายที่ประชาชนตระหนัก ตื่นตัวในปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วลงมือริเริ่มรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาภาคประชาชนจึงเป็นแกนหลัก ภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและผู้อำนวยความสะดวกให้การจัดตั้งเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้นบทบาทภาครัฐจะน้อย กลุ่มองค์กรชุมชนประชาคมจะทำงานและมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ มาก

เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้ง หรือรัฐเข้าไปเป็นผู้ริเริ่ม กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหาสร้างความตื่นตัวให้เกิดความสนใจ และผลักดันให้เกิดการรวมตัวของประชาชน เช่น การที่ส่วนราชการพยายามผลักดันการสร้างหน่วยเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

เครือข่ายที่เกิดจากวิวัฒนาการ มีกระบวนการพัฒนาที่เริ่มจากกลุ่มบุคคล องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้าง ๆ ไม่ชัดเจน สนับสนุนและเรียนรู้ไปด้วยกัน หรือกลุ่มคนเกิดความคิดที่จะรวมตัวกันสร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือ

การบริหารเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน

การบริหารเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน ในการบริหารเครือข่ายเพื่อความยั่งยืนนั้น เงื่อนไขสำคัญ คือ ธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดการจัดการ เครือข่ายเป็นแนวคิดหนึ่งของธรรมชาติหรือการบริหารงานแนวใหม่ของภาครัฐ ที่เป็นการจัดการแบบประชาธิปไตย เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบไปด้วยแนวคิดหลักในเรื่อง 1) การบริหารงาน แนวราบที่เน้นการสร้างความร่วมมือ 2) การสร้างความไว้วางใจ และ 3) ความเสี่ยงของเครือข่าย ดังรายละเอียด

1. การบริหารแนวราบ แนวคิดสำคัญในการบริหารแนวราบ คือ การสร้างความร่วมมือ (Collaborating) การจัดระบบเครือข่ายที่ดีและการกำหนดกลไกสร้างระบบบงใจ

1) การสร้างความร่วมมือ (Collaborating) ในเครือข่าย เพื่อกระจายอำนาจ โดยการช่วยสร้าง ศักยภาพของเครือข่ายที่เป็นคู่ความร่วมมืออื่น เพื่อผลประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน (Core objectives/ values) ทั้งการร่วมรับรู้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำ เพื่อช่วยสร้างสถานะที่เท่าเทียมในความ เป็น “หุ้นส่วน” ของเครือข่าย

2) การจัดระบบเครือข่ายที่ดี เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น โดยการจัดโครงสร้างองค์กรที่มีความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ วิธีการทำงาน ตลอดจนการประสานงานระหว่าง สมาชิก มีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายการทำงานและกติกาที่เป็นที่ยอมรับของสมาชิก มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม รวมทั้งมีระบบการช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาคบหาทบทวนหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ทำให้สมาชิกแต่ละคนรู้จักบทบาทของตนเองและมองเห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันในเครือข่าย ช่วยป้องกันความสับสนและความขัดแย้งจากการทำงานที่ ซ้ำซ้อน การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่สมาชิกเครือข่ายควรเป็นไปตามความสนใจ

3) การกำหนดกลไกสร้างระบบบงใจ เป็นสิ่งสำคัญ เครือข่ายจะยังคงอยู่ตราบเท่าที่มีสิ่งจูงใจเพียงพอที่จะดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม การกำหนดกลไกที่เป็นระบบจะช่วยสร้างความยั่งยืนของเครือข่าย โดยการวิเคราะห์และจัดหาสิ่งจูงใจบนพื้นฐานความแตกต่างของบุคคลในแต่ละกลุ่มย่อยของสมาชิกเครือข่าย กลุ่มของสิ่งจูงใจอาจเป็นคำตอบแทน เกียรติยศชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับ ชื่นชม ทั้งนี้หากใช้เป็นคำตอบแทน ควรเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลงานที่สนับสนุนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเครือข่ายมากกว่า การให้ผลตอบแทนในลักษณะเหมาจ่าย และควรแบ่งให้เป็นงวด ๆ ตามผลงานรวมทั้งควรมีการทำ สัญญาเป็น ลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจนเพื่อสร้างทักษะผูกพันระหว่างผู้รับทุนและผู้ให้ทุน กรณีที่ใช้เกียรติยศและชื่อเสียงเป็นสิ่งจูงใจ

2. การสร้างความไว้วางใจ (trust) ความไว้วางใจได้มาจากความยุติธรรม (Fairness) การทำให้ เกิดสถานะที่เท่าเทียมกัน และการกระจายผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน แนวทางสำคัญในการสร้างความ ไว้วางใจ มีดังนี้

รับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน ในอำนาจและความรับผิดชอบ มีความเท่าเทียมในการเข้าถึง การแบ่งปัน ข้อมูลและความรู้ รับรู้ถึงคุณค่าของตนเองแม้จะมีความแตกต่างกันในความร่วมมือนั้น ยินดีที่จะรับ คำแนะนำเมื่อผิดพลาดเพื่อให้ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน ไม่ทอดทิ้งและพร้อมที่จะไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และให้ค่ากับการพึ่งพากันและกัน โดยธรรมชาติสมาชิกของเครือข่ายมี ข้อจำกัดของตนเองในด้านทรัพยากรความรู้ เงินทุน กำลังคน จึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยตัวเอง การพึ่งพากันและการเสริมสร้างกัน ภายใต้จุดแข็งของตนเองที่มีอยู่ช่วยให้เครือข่ายดำเนินการ ได้อย่าง ต่อเนื่องไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างไว้

สื่อสารอย่างเปิดเผยและซื่อสัตย์ ทุกกลุ่มเครือข่ายต้องการการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผู้ที่จะสร้าง ให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้ ต้องสร้างความไว้วางใจผ่านการกระทำและคำพูด เปิดเผยตนเองหรือเปิดเผยความคิด ความรู้สึก ข้อมูลของตนเองต่อผู้อื่น รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะอย่างเปิดเผย การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเครือข่าย

จัดการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ การจะทำให้เครือข่ายอื่นไว้วางใจ เชื่อใจต้อง ทำให้เครือข่ายสามารถที่จะคงไว้ในความไว้วางใจเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาจากภายนอกที่ห้ามไม่ให้บางเครือข่ายเข้าไปยุ่งเกี่ยว ต้องทำให้มั่นใจว่าความไว้วางใจที่มีต่อกันในกลุ่มเครือข่ายจะถูกปกป้องจากความไม่ไว้วางใจที่เกิดขึ้นในองค์กรหลักที่สร้างเครือข่ายมา

ปัจจัยสำคัญในการสร้างและบริหารเครือข่าย

ปัจจัยสำคัญในการสร้างและบริหารเครือข่าย ประกอบด้วย

- 1) ผู้นำของเครือข่าย
- 2) ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน
- 3) การจัดระบบสารสนเทศ
- 4) ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ และ
- 5) ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน ดังรายละเอียด

1. ผู้นำของเครือข่าย ในจำนวนสมาชิกของเครือข่ายบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนด ความสำเร็จหรือล้มเหลวของเครือข่าย คือ ผู้นำของเครือข่าย ดังนั้น การกำหนดตัวผู้นำเครือข่ายที่มีภาวะผู้นำเข้มแข็งสามารถระดมความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งมีความรู้และประสบการณ์ร่วมกับเครือข่ายมีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของกลุ่ม มีบารมีเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของสมาชิก และที่สำคัญคือสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ ทั้งนี้ผู้นำกลุ่ม หรือเครือข่ายอาจมีในบุคคลเพียงคนเดียว แต่เป็นคณะผู้นำ (collective) ที่ประกอบไปด้วยบุคคลหลากหลายในท้องถิ่นเข้ามาช่วยกัน เครือข่ายจะขับเคลื่อนไปได้ อย่างมีพลัง หากคณะผู้นำทำงานประสานกันอย่างแนบสนิท แต่ถ้าคณะผู้นำแตกแยกก็จะส่งผลทำให้เครือข่าย อ่อนกำลังลง ไม่สามารถขับเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ได้

2. ระบบการติดต่อ สื่อสาร และการมีกิจกรรมร่วมกัน การติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างสมาชิกเป็นช่องทางที่สร้างความยั่งยืนให้กับเครือข่าย ซึ่งต้องอาศัยผู้ประสาน การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยใน การติดต่อสื่อสาร การมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

ผู้ประสาน เมื่อเครือข่ายขยายตัวอย่างกว้างขวาง มีกิจกรรม โครงการที่ทำอย่างต่อเนื่องร่วมกัน อย่างสม่ำเสมอ อาจต้องมีผู้ประสานซึ่งเป็นตัวบุคคล กลุ่มองค์กรทำหน้าที่ประสานงาน ที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการในการจัดการงานประจำ ในลักษณะเช่นนี้ ของเครือข่าย ผู้ประสานเป็นผู้เชื่อมโยงและเอื้ออำนวยให้เกิด กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาไปด้วยกัน

การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการติดต่อ สื่อสาร กระบวนการสื่อสารที่ทันสมัยผ่านอินเทอร์เน็ตทั้ง ทางเฟสบุ๊ค ไลน์ ชุม หรือแพลตฟอร์มอื่น ๆ ที่พัฒนาขึ้น ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกเป็นไปได้อย่าง สะดวก สบาย รวดเร็ว สม่ำเสมอ และทั่วถึง ทั้งในช่วงเวลาปกติ และช่วงที่มีภาวะวิกฤติ

แบบแผนการมีกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอให้สมาชิกของเครือข่ายได้กระทำร่วมกัน เป็นกลไก สำคัญที่จะดึงสมาชิกของเครือข่ายให้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ต่อกันสร้างความมั่นใจในการคงอยู่ ของเครือข่ายให้กับสมาชิก

3. การจัดระบบสารสนเทศ ในการจัดการเครือข่ายควรมีหน่วยงานที่เป็นแกนกลาง ทำหน้าที่ จัดระบบฐานข้อมูล โดยรวบรวมข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการ ความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคและข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็น รวมทั้งผลการวิจัย ทฤษฎี โครงการ ประสบการณ์ภาคปฏิบัติเพื่อใช้เป็น ฐานข้อมูล ระบบสารสนเทศต้องใช้งานได้ง่าย (user friendly) ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย (accessible) และเผยแพร่ให้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง

4. ทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ เงินทุนในการดำเนินงาน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินงาน ที่มีความยั่งยืน ของเครือข่าย เครือข่ายต้องมีงบประมาณเพื่อใช้สำหรับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และช่วยให้คนเข้ามา มีส่วนร่วม งบประมาณที่นำมาใช้ต้องเป็นจำนวนไม่มาก และต้องระมัดระวัง รวมทั้งไวต่อผลกระทบของเงินการดำเนินงาน

5. ระบบการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายจะแข็งแกร่งก้าวหน้าไปได้ขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกของ เครือข่าย การสร้างองค์ความรู้เฉพาะของกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นเพราะแต่ละกลุ่มอยู่ในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทั้งในเชิงของ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม ความเชื่อ สถานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ การทำให้เครือข่ายแข็งแกร่ง

3. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและบริหารเครือข่าย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย ได้แก่ ทฤษฎีผลประโยชน์ของตนเอง (theory of self-interest) และกลุ่มทฤษฎีการ แลกเปลี่ยน (Exchange theories) (อ้างใน ดร.กุลทัต หงส์ขยางกูร สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ,ผศ.ดร.ปรัชญนันท์ เทียงจรรยา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์)

เครือข่าย (Network) คือ การเชื่อมโยงของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบมีการจัดระเบียบ โครงสร้างของคนใน เครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ในทางสังคม วิทยาเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม(Social Network)รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความ ซับซ้อนกว่ากลุ่มหรือองค์กรมากสมาชิกในเครือข่ายเป็นไปได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1)ปัจเจก (individual) หมายถึง สมาชิกที่เป็น ตัวบุคคลไม่มีกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ รองรับ บุคคลอาจมีศักยภาพ และความสัมพันธ์ที่กว้างขวางแตกต่างกัน 2) จุดประสาน หรือองค์กรประสาน (node) หมายถึง สมาชิกที่เป็นกลุ่ม องค์กรหรือสถาบันที่มีศักยภาพในการจัดการประสานเชื่อมโยงกับ

บุคคล กลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ 3) เครือข่าย (network) หมายถึง สมาชิกที่มีเครือข่ายย่อย ๆ อยู่ข้างหลังและพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ตามจังหวะ โอกาสและประเด็นที่สนใจ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายและการประยุกต์ใช้

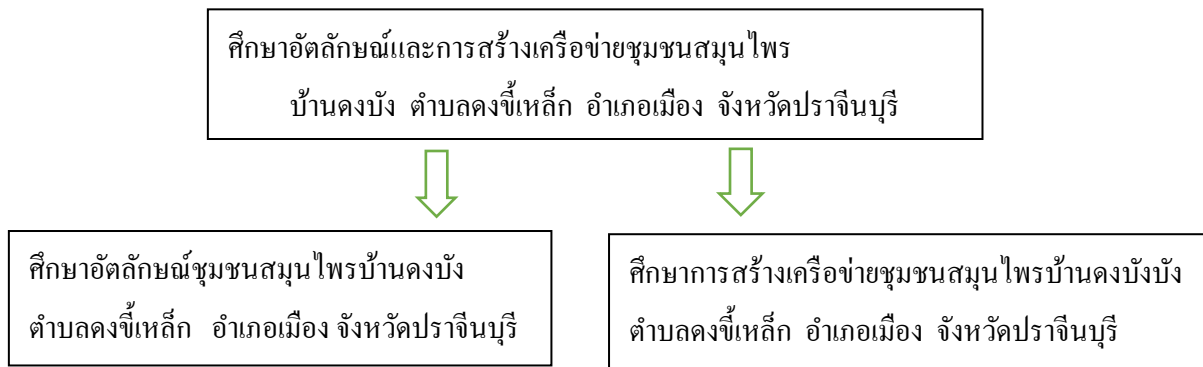
แนวคิดเครือข่ายทางสังคมมีพัฒนาการมาจากพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน(Exchange Theory) โดย George C. Homans และ Richard Emerson และทฤษฎีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แนวคิดหลักๆ ในเครือข่ายทางสังคม อธิบายถึงการสร้างความร่วมมือใน 2 แนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดความคล้ายคลึง (Homophily) และแนวคิดความใกล้ชิด (Propinquity) ในแนวคิดความคล้ายคลึง ถูกอธิบายไว้ว่าภายใต้เงื่อนไขอื่นที่เหมือนกัน บุคคลชอบจะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกัน โดยอาจเป็นความคล้ายกันไปประสบการณ์เดิม ปรัชญาวิชาชีพ พื้นฐานสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ถิ่นฐานเดิม เพศ ระดับการศึกษา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม เช่น คนหรือสมาชิกในสังคมที่มีพื้นฐานเหมือนกันหรือคล้าย ๆ แนวคิดนี้นำไปสู่การปฏิบัติโดยการใช้ผังภาพ (Map) เพื่อให้เห็นรูปร่างของเครือข่ายที่ประกอบด้วยภาพของสมาชิก และความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกที่ต่างกันใน 2 ลักษณะ ทั้งแบบแน่นแฟ้น (Strong ties) หรือแบบหลวม (Weak ties)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธัญพัชร ศรีมารัตน (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า:กรณีศึกษา โรงแรมปิงนคราบูติก โฮเทล แอนด์ สปา เชียงใหม่" ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมล้านนาได้ถูกนำมาแปรรูป คัดแปลงให้เป็นสินค้าที่สามารถให้คุณค่าแก่ผู้บริโภคและยัง สามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมของปิงนครานี้เกิดจากการเปิดรับและซึมซับอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมล้านนาที่มีอยู่ อย่างยาวนาน และนาศิลปะทางตะวันตกมาผสมผสานกับความร่วมสมัยเพื่อมาผลิตสร้างความหมายให้ผสมผสานกับวิถีชีวิตดั้งเดิม สัตว์อยู่ทุกสัตว์อยู่ที่ปรากฏตัวอยู่ภายในโรงแรมทั้งหมดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความหมาย และสร้างคุณค่าให้กับธุรกิจโรงแรม อีกทั้งยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์และคุณค่าให้กับ ผู้บริโภคโดยอาศัย เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ธรรมชาติและวัฒนธรรมมาทำให้กลายเป็นสินค้าผ่านการเลือกสรรของผู้ประกอบการสถาปนิกนักร้องแบบ แต่สิ่งที่ได้ถูกนำเสนอออกมานั้นแท้จริงแล้วมักมีนัยยะแฝงอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการสร้างมายาคติที่ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในอดีตได้ถูกลดทอนปกปิด อำพราง บิดเบือน ในฐานะของการเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่ทำหน้าที่สัมพันธ์กันระหว่างสัตว์อยู่ทุกสัตว์อยู่ให้กลายเป็นเรื่องของธรรมชาติถูกทำให้คุ้นชินจนกลายเป็นสามัญสำนึก และถูกปลุกฝังในความคิดของเราให้ผลลึกลับไปกับความหมายเหล่านั้นอย่างแนบเนียนอีกทั้ง กระบวนการแปรรูป อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า ยังสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการบริโภคทางภาพลักษณ์ มากกว่าความเป็นจริง กลยุทธ์ทางการตลาดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ สามารถสร้างความโดดเด่นและแตกต่างได้นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับการสร้างประสบการณ์ ความพึงพอใจที่แตกต่างของสถานที่ อารมณ์และความรู้สึกเพื่อที่จะดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคให้ได้มากที่สุด

วรสิทธิ์ เจริญศิลป์ (Worasit Charoensin) ดร.ธัญวัฒน์ รัตนศักดิ์ (Dr.Thanyawat Rattanasak) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่" ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรก การสร้างตัวผู้นำขั้นตอนถัดมา คือการสร้างจิตสำนึกในการมีอยู่ของเครือข่ายและขั้นตอนสุดท้าย การแสวงหาสมาชิกของเครือข่ายส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัย แรก การสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรไม่แสวงผลกำไร, ปัจจัยที่สอง ทุนทางสังคมของผู้คนในชุมชนที่มีความเหนียวแน่น, ปัจจัยที่สาม นโยบายการสร้างเงื่อนไขที่ได้รับจากผลักดันจากทุกๆ รัฐบาลและปัจจัยสุดท้าย กระแสสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความสนใจจากผู้คนในสังคม

กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย ที่จะนำมาดำเนินการ เป็นกระบวนการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบไปด้วยการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) มีลักษณะสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. วิธีการวิจัย
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการวิจัย

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย เรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการ

สัมภาษณ์เชิงลึก มีการออกแบบโครงสร้างคำถามที่เป็นลักษณะปลายเปิด คำถามมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและมีความหลากหลายในมิติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไป

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัย เรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรมานคงบัง ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง คือการเลือกจากกลุ่มตัวอย่างที่มีทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และได้รับผิดชอบงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับหัวข้อที่ผู้ศึกษาวิจัยเป็นหลัก

1.) ประชากรที่ใช้ในกรณีศึกษา คือ บุคคลที่อยู่ภายในชุมชนสมุนไพรมานคงบัง ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี และบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเครือข่าย

2.) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1) คุณสมชัย คุณสุข (ประธานที่ปรึกษาชุมชนสมุนไพรมานคงบัง ผู้ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพรมานคงบัง)

2.2) คุณสุภาวดี คุณสุข (ผู้สืบทอดรุ่นที่ 2 ต่อจาก คุณสมชัย คุณสุข (ผู้ก่อตั้ง) ปัจจุบันประธานกลุ่ม รั้ววิสาหกิจชุมชนสมุนไพรมานคงบัง)

2.3) สมาชิกในกลุ่มชุมชนสมุนไพรมานคงบัง จำนวน 5 คน

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรมานคงบังที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาของบรรพบุรุษ ผู้ที่มีความรู้ทางแพทย์แผนไทยโดยตรง บุคคลที่มีทักษะความเป็นผู้นำ และมีบทบาทสำคัญที่สุดในของเครือข่าย และ บุคคลที่มีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของกลุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีวิจัย คือ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีการออกแบบโครงสร้างคำถามที่เป็นลักษณะปลายเปิด คำถามมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและมีความหลากหลายในมิติต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไป การสัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบเจาะจง (Purposive Random) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและเป็นข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาทบทวนทฤษฎี แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดประเด็นสำคัญที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และออกแบบคำถามที่เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด คำถามมีความยืดหยุ่น เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและมีความหลากหลายในมิติต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงไป

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์

5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Data)

5.1.1 ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะบอกถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบ เพื่อจะได้มีความเข้าใจตรงกัน และเปิดโอกาสให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถตอบคำถามได้อย่างอิสระ เปิดกว้างทางความคิด สามารถแสดงทัศนคติและความต้องการของตนเองได้อย่างเต็มที่

5.1.2 ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์บันทึกข้อมูล บันทึกภาพ จดบันทึก และใช้เครื่องบันทึกเสียง เพื่อความสะดวกในการที่จะกลับมาฟังข้อมูลอีกครั้งในกรณีที่จดบันทึกไม่ทันและใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการทำวิจัย ซึ่งระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ช่วยผู้วิจัยจะทำการถ่ายรูปเก็บภาพบรรยากาศโดยรอบไว้ด้วย

5.1.3 ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการบันทึกและถอดเทปสำหรับใช้เป็นข้อมูล เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบว่าได้ข้อมูลครบถ้วนหรือไม่ ถ้ามีข้อมูลในประเด็นใดขาดตกบกพร่องจะได้นำไปสัมภาษณ์ในครั้งต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพร่บ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นรูปแบบระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้วิจัยได้ ดำเนินการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการวิจัยดังกล่าว ได้แก่ คุณสมชัย คุณสุข (ประธานที่ปรึกษาชุมชนสมุนไพร่บ้านดงบังผู้ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพร่บ้านดงบัง) จำนวน 1 คน คุณสุภาวดี คุณสุข (ผู้สืบทอดรุ่นที่ 2 ต่อจาก คุณสมชัย คุณสุข (ผู้ก่อตั้ง) ปัจจุบันประธานกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร่บ้านดงบัง) จำนวน 1 คน และสมาชิกในกลุ่มชุมชนสมุนไพร่บ้านดงบัง จำนวน 5 คน ผู้วิจัยจะนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาสรุป วิเคราะห์ เพื่อจะนำมาสรุปเป็นข้อมูลวิจัยได้

ผู้วิจัยดำเนินการแบ่งการนำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูล ออกเป็น 2 ตอน ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ดังนี้ ตอนที่ 1 ผลการศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนสมุนไพรบ้านดงบังและ ศึกษาการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัย ที่จะนำมาดำเนินการเป็นกระบวนการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นประชาชนที่ปรึกษาชุมชนสมุนไพร (ผู้ก่อตั้ง) และสมาชิกกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยจะดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มารวบรวมข้อมูลและสรุปข้อมูล เพื่อทำการสังเคราะห์ทั้งนี้จากการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

อัตลักษณ์ชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง คือ อัตลักษณ์ ด้านผู้นำ อัตลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และ อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ซึ่งอัตลักษณ์ด้านผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การสร้างเครือข่ายการก่อรูปเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบังแห่งนี้ขึ้น และประกอบกับอัตลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และ อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ที่มีอยู่ในชุมชน ผู้นำชุมชน (ผู้ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง) ได้เป็นคนริเริ่มการปลูกพืชสมุนไพรเป็นคนแรก และชวนชาวบ้านพลิกฟื้นคืนชีวิตให้แก่สมุนไพร พร้อมๆ กับฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษให้คืนกลับมาอีกครั้ง ซึ่งความรู้ความสามารถในการปลูก ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของทุกคนในชุมชนอยู่แล้ว มีที่ดิน มีทรัพยากรบุคคล หาแต่เงินลงทุนเพิ่มบางประการและชวนสมาชิกคนอื่นๆ มาร่วมกันทำ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของคนในชุมชน และปัจจุบันอาชีพปลูกสมุนไพรยังเป็นอาชีพหลักที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และเกิดเป็นกลุ่มเครือข่ายชุมชนขึ้นและสามารถทำให้คนในชุมชนมีอาชีพมีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยที่ก่อนหน้านี้ชุมชนบ้านดงบัง ต. ดงขี้เหล็ก อ. เมือง จ. ปราจีนบุรี เดิมพื้นที่หมู่บ้านเดิมไปด้วยสวนไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน แต่ด้วยผลกระทบจากต้นทุนทางการเกษตรที่สูงขึ้น ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่เกิดขึ้น และสารเคมีที่ใช้ประจำก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันคิดหาอาชีพอื่นที่เลี้ยงครอบครัวได้ ขณะเดียวกันก็สามารถหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในปี 2540 เพื่อแก้ไขและจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น คุณสมชัย คุณสุข ที่ปัจจุบันเป็นประธานที่ปรึกษากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และใช้หลักการเข้าถึงปัญหา ได้จัดเวทีชุมชน คนในชุมชน ร่วมการคิดวิเคราะห์ ถึงสถานการณ์ในที่ประสบปัญหา ร่วมกันคิดช่วยการวางแผนและดำเนินการร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาในชุมชน โดย คุณสมชัย คุณสุข เป็นผู้ริเริ่มการปลูกสมุนไพร ร่วมมือกับชาวบ้านพลิกฟื้นคืนชีวิตให้แก่สมุนไพร พร้อมๆ กับฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษให้คืนกลับมาอีกครั้ง ซึ่งความรู้

ความสามารถในการปลูก ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของทุกคนในชุมชนอยู่แล้ว มีที่ดิน มีทรัพยากรบุคคล หากเพิ่มแค่เงินลงทุน เพิ่มบางประการ ผู้นำ คุณสมชัย คุณสุข จึงจินตนาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ร.9 มาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือกันของคนในชุมชนเองและสามารถพัฒนาต่อไปได้ในอนาคต

แบบยั่งยืน การปลูกสมุนไพรนี้ ได้รับความร่วมมือจากเภสัชกรของโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการปลูกสมุนไพรระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ไม่พ่นยาฆ่าแมลงหรือสารเคมีใดๆ กระทั่งสมุนไพรบ้านดงบังได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทัดเทียมมาตรฐานของสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM)

การปลูกสมุนไพรกลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน ทั้งบ้านดงบังก็เป็นแหล่งผลิตสมุนไพรเกษตรอินทรีย์แหล่งใหญ่ ซึ่งส่งตรงให้โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (โรงพยาบาลที่นำการแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรมาผสมผสานกับการรักษาแผนปัจจุบัน) ส่งผลให้ชุมชนที่เคยมีปัญหาเรื่องสุขภาพกลับกลายเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีไปพร้อมกับมีรายได้ใช้จ่ายในครอบครัว เป็นต้นแบบให้กลุ่มเกษตรกรจากที่อื่นเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ในที่สุดบ้านดงบังก็ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบของจังหวัดปราจีนบุรี จนหมู่บ้านดงบัง เป็นที่กล่าวถึงไปทั่ว

เกษตรกรจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศแห่แหนกันมาศึกษาดูงานและนำความรู้ที่ได้ ไปพัฒนาการปลูกพืชในท้องถิ่นของตนเอง เมื่อองค์กรต่างๆ เข้ามาดูงานกันมากขึ้นหลายฝ่ายจึงเห็นตรงกันว่า น่าจะพัฒนาให้หมู่บ้านแห่งนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีสมุนไพรนานาชนิดเป็นจุดขาย จึงเกิดเป็นโครงการ หมู่บ้านท่องเที่ยวสมุนไพรขึ้นเมื่อปี 2548 สมุนไพรกับการท่องเที่ยว จะเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกันเท่าไร แต่ที่บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี ได้รวมทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ทำให้ที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ทั้งความบันเทิง และองค์ความรู้ด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว แปรรูป พร้อมทั้งสรรพคุณนานาประการของสมุนไพร ไว้อย่างครบครัน ถือเป็นการสร้าง และขยายเครือข่ายของชุมชน ทั้งเกิดการรวมตัวกันของกลุ่มสมาชิกและคนในชุมชน จัดกิจกรรม Workshop ขึ้นอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง หรืออย่างน้อยตามสถานการณ์ กิจกรรมจัดขึ้นเป็นฐานความรู้ต่างๆ เช่น การทำลูกประคบ ยาอมสมุนไพร ยาต้มสมุนไพร และสบู่ เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์สมาชิกกลุ่ม เพิ่มทักษะความรู้และสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้เองในครัวเรือนหรือจัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน

ปัจจุบันชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง จังปราจีนบุรี เกิดการผลักดันให้พืชสมุนไพรไทย เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ดีขึ้น โดยสนับสนุนการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติสมุนไพรแห่งชาติ ที่เน้นการพัฒนาและขึ้นทะเบียนสมุนไพรที่สะดวกรวดเร็วมากขึ้น โอกาสให้สมุนไพรไทยออกสู่ตลาดและสามารถแข่งขันได้ในระดับต่างประเทศ ซึ่งในประเทศไทยจะมีชุมชนในการปลูกพืชสมุนไพรหลายแห่ง อย่างในพื้นที่ชุมชนบ้านดงบัง ตำบลดงจี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ที่เป็ชุมชนต้นแบบในการปลูกพืชสมุนไพร และชุมชนสมุนไพรบ้านดงบังแห่งนี้ ได้จดทะเบียนขึ้นเป็น วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง โดยมี คุณสุภาวดี คุณสุข ลูกสาวของคุณสมชัย คุณสุข (ผู้สืบทอดรุ่นที่ 2 ต่อจาก คุณสมชัย คุณสุข (ผู้ก่อตั้ง) ปัจจุบันประธานกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง)โดยคุณสุภาวดี คุณสุข จบการศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านสมุนไพรโดยตรง ได้ร่วมกันดูแลและพัฒนาชุมชนและกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังต่อไป สร้างและบริหารกลุ่มเครือข่ายให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

และการสร้างหรือการก่อรูปเครือข่ายของ ชุมชนสมุนไพรมันคงบัง คือเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นเครือข่ายที่ประชาชนตระหนักตื่นตัวในปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วลงมือริเริ่มรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเป็นเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหา มีภาคประชาชนเป็นแกนหลัก ภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวก และกระบวนการสำคัญในการสร้างหรือเริ่มประสานงานเครือข่ายกลุ่มชุมชนสมุนไพรมันคงบัง นี้ประกอบด้วยผู้นำการเปลี่ยนแปลงแกนนำที่ดีของกลุ่มที่จะเป็นเครือข่ายเครือข่ายมีความเชื่อมโยงกัน ของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบ โครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกัน และมีโครงสร้างทางสังคม แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ไม่มีขอบเขต ไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว มีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กร และเครือข่ายชุมชนสมุนไพรมันคงบัง จังหวัดปราจีนบุรีเป็นเครือข่ายทางสังคม เกิดการสร้างความร่วมมือในแนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดความคล้ายคลึง (Homophily) และแนวคิดความใกล้ชิด (Propinquity) ความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่คุณลักษณะที่คล้ายกัน เป็นความคล้ายกันไปประสบการณ์เดิมปรัชญาวิชาชีพ พื้นฐานสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ถิ่นฐานเดิม ในด้านวัฒนธรรม ค่านิยม สมาชิกในชุมชนที่มีพื้นฐานเหมือนกันหรือคล้าย ๆ กันจะคบหาสมาคม สูงถึงจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน และมีความใกล้ชิด และความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย ความสัมพันธ์ของสมาชิกแบบแน่นแฟ้น (Strong ties) ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้นระหว่างผู้คนเกิดการตั้งเป้าหมายร่วม เกิดความไว้วางใจเชื่อใจ และมีการแบ่งปันข้อมูลและแหล่งประโยชน์กัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพรมันคงบัง ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี สามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

อัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นและนำไปสู่การสร้างเครือข่าย ชุมชนสมุนไพรมันคงบัง ตำบลคงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี คือ อัตลักษณ์ ด้านผู้นำ อัตลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรมันคงบัง ซึ่งอัตลักษณ์ด้านผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การสร้างเครือข่าย การก่อรูปเครือข่ายชุมชนสมุนไพรมันคงบังแห่งนี้ขึ้น และประกอบกับอัตลักษณ์ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และ อัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรมันคงบัง ที่มีอยู่ในชุมชน ผู้นำชุมชน (ผู้ก่อตั้งกลุ่มสมุนไพรมันคงบัง) ได้เป็นกรณีเริ่มการปลูกพืชสมุนไพรมันคงบังเป็นคนแรก และชวนชาวบ้านพลิกฟื้นคืนชีวิตให้แก่สมุนไพรมันคงบัง พร้อมกับฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษให้คืนกลับมาอีกครั้ง ซึ่งความรู้ความสามารถในการปลูก ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของทุกคนในชุมชนอยู่แล้ว มีที่ดิน มีทรัพยากรบุคคล หาแค่เงินลงทุนเพิ่มบางประการและชวนสมาชิกคนอื่น ๆ ร่วมกันทำ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของคนในชุมชน และปัจจุบันอาชีพปลูกสมุนไพรมันคงบังยังเป็นอาชีพหลักที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และเกิดเป็นกลุ่มเครือข่ายชุมชนขึ้นและสามารถทำให้คนในชุมชนมีอาชีพมีรายได้เพิ่มมากขึ้น โดยที่ก่อนหน้านี้ชุมชนมันคงบัง ต. คงขี้เหล็ก อ. เมือง จ. ปราจีนบุรี เดิมพื้นที่หมู่บ้านเต็มไปด้วยสวนไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน แต่ด้วยผลกระทบจากต้นทุนทางการเกษตรที่สูงขึ้น ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540ที่เกิดขึ้น และสารเคมีที่ใช้ประจำก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันคิดหาอาชีพอื่น

ที่เลี้ยงครอบครัวได้ ขณะเดียวกันก็สามารถหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในปี 2540 เพื่อแก้ไขและ จัดการปัญหาที่เกิดขึ้นคุณ สมัย คุณสุข ที่ปัจจุบันเป็นประธานที่ปรึกษากลุ่มสมุนไพรบ้านดงบัง เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และใช้หลักการเข้าถึง ปัญหา ได้จัดเวทีชุมชน คนในชุมชน ร่วมการคิดวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในที่ประสบปัญหา ร่วมกันคิด ช่วยการวางแผน และดำเนินการร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาในชุมชน โดย คุณสมัย คุณสุข เป็นผู้ริเริ่มการปลูกสมุนไพร ร่วมมือกับชาวบ้านพลิก พื้นดินชีวิตให้แก่สมุนไพร พร้อมๆ กับฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษให้คืนกลับมาอีกครั้ง ซึ่งความรู้ ความสามารถในการปลูก ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของทุกคนในชุมชนอยู่แล้ว มีที่ดิน มีคน หาเพิ่มแค่เงินลงทุนเพิ่มบาง ประการ ผู้นำ คุณสมัย คุณสุข จึงจินตนาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง ร.9 มาใช้ในการดำเนินชีวิตของคนใน ชุมชน เน้นการพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือกันของคนในชุมชนเองและสามารถพัฒนาต่อไปในอนาคตแบบยั่งยืน การปลูก สมุนไพรนี้ได้รับความร่วมมือจากเภสัชกรของ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการปลูก สมุนไพรระบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ไม่พ่นยาฆ่าแมลงหรือสารเคมีใดๆ กระทั่งสมุนไพรบ้านดงบังได้ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทัดเทียมมาตรฐานของสมาพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (IFOAM)

การปลูกสมุนไพรกลายเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน ทั้งบ้านดงบังก็เป็นแหล่งผลิตสมุนไพรเกษตรอินทรีย์แหล่ง ใหญ่ซึ่งส่งตรงให้โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (โรงพยาบาลที่นำการแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพรมาผสมผสานกับการ รักษาแผนปัจจุบัน) ส่งผลให้ชุมชนที่เคยมีปัญหาเรื่องสุขภาพกลับกลายเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีไปพร้อมกับมีรายได้ใช้จ่ายใน ครอบครัว เป็นต้นแบบให้กลุ่มเกษตรกรจากที่อื่นเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ในที่สุดบ้านดงบังก็ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบของจังหวัดปราจีนบุรี จนหมู่บ้านดงบัง เป็นที่กล่าวถึงไปทั่ว

เกษตรกรจากภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศแห่กันมาศึกษาดูงานและนำความรู้ที่ได้ ไปพัฒนาการปลูกพืชใน ท้องถิ่นของตนเอง เมื่อองค์กรต่างๆ เข้ามาดูงานกันมากขึ้นหลายฝ่ายจึงเห็นตรงกันว่า น่าจะพัฒนาให้หมู่บ้านแห่งนี้ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีสมุนไพรนานาชนิดเป็นจุดขาย จึงเกิดเป็นโครงการ หมู่บ้านท่องเที่ยวสมุนไพรขึ้น เมื่อปี 2548 สมุนไพรกับการท่องเที่ยว จะเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกันเท่าไร แต่ที่บ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี ได้รวมทั้งสอง อย่างเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ทำให้ที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ทั้งความบันเทิงและองค์ความรู้ด้านการปลูก การเก็บเกี่ยว แปรรูป พร้อมทั้งสรรพคุณนานาประการของสมุนไพรไว้อย่างครบครัน ถือเป็นการสร้างและขยายเครือข่ายของชุมชน ทั้ง เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มสมาชิกและคนในชุมชน จัดกิจกรรม Workshop ขึ้นอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง หรือมากน้อย ตามสถานการณ์ กิจกรรมจัดขึ้นเป็นฐานความรู้ต่างๆ เช่น การทำลูกประคบ ยาอมสมุนไพร ยาคุมสมุนไพร และสมุนไพร เป็น ต้น เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์สมาชิกกลุ่ม เพิ่มทักษะความรู้และสร้างผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้เองในครัวเรือน หรือจัดจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน

ปัจจุบันชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี เกิดการผลักดันให้พืชสมุนไพรไทย เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วย ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทยให้ดีขึ้นโดยสนับสนุนการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติสมุนไพรแห่งชาติ ที่เน้นการ พัฒนาและขึ้นทะเบียนสมุนไพรที่สะดวกรวดเร็วมากขึ้น โอกาสให้สมุนไพรไทยออกสู่ตลาดและสามารถแข่งขันได้ใน ระดับต่างประเทศ ซึ่งในประเทศไทยจะมีชุมชนในการปลูกพืชสมุนไพรหลายแห่ง อย่างในพื้นที่ชุมชนบ้านดงบัง ตำบลดง

จีเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ที่เป็นชุมชนต้นแบบในการปลูกพืชสมุนไพร และชุมชนสมุนไพรบ้านดงบังแห่งนี้ ได้จดทะเบียนขึ้นเป็น วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง โดยมี คุณสุภาวดี คุณสุข

ลูกสาวของคุณสมัย คุณสุข (ผู้สืบทอดรุ่นที่ 2 ต่อจาก คุณสมัย คุณสุข (ผู้ก่อตั้ง) ปัจจุบันประธานกลุ่มรัฐวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง)โดยคุณสุภาวดี คุณสุข

จบการศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านสมุนไพร โดยตรง ได้ร่วมกันดูแลและพัฒนาชุมชนและกลุ่มสมุนไพรบ้านดงบังต่อไป สร้างและบริหารกลุ่มเครือข่ายให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

และการสร้างหรือการก่อรูปเครือข่าย ของชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง ถือเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเป็นเครือข่ายที่ประชาชนตระหนักตื่นตัวในปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วลงมือริเริ่มรวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเป็นเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหา มีภาคประชาชนเป็นแกนหลักภาครัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกและกระบวนการสำคัญในการสร้าง หรือเริ่มประสานงานเครือข่ายกลุ่มชุมชนสมุนไพร บ้านดงบัง นี้ประกอบด้วยผู้นำการเปลี่ยนแปลงแกนนำที่ดีของกลุ่มที่จะเป็นเครือข่าย เครือข่ายมีความเชื่อมโยงกัน ของคน กลุ่มของคน หรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้เป้าหมายและวิธีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดระเบียบโครงสร้างของคน ในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระเท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกัน และมีการสร้างทางสังคม แต่เครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต ไม่มีโครงสร้างแน่นอนตายตัว มีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มองค์กรและเครือข่ายชุมชนสมุนไพรบ้านดงบัง จังหวัดปราจีนบุรี เป็นเครือข่ายทางสังคม เกิดการสร้างความร่วมมือในแนวคิดสำคัญ คือ แนวคิดความคล้ายคลึง (Homophily) และแนวคิดความใกล้ชิด (Propinquity) ความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีคุณลักษณะที่คล้ายกัน เป็นความคล้ายกันประสบการณ์เดิม ปรัชญาวิชาชีพ พื้นฐานสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ถิ่นฐานเดิม ในด้าน วัฒนธรรม ค่านิยม สมาชิกในชุมชนที่มีพื้นฐานเหมือนกันหรือคล้าย ๆ กันจะคบหาสมาคม สูงถึงจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน และมีความใกล้ชิด และความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย

ความสัมพันธ์ของสมาชิกแบบแน่นแฟ้น (Strong ties) ความสัมพันธ์แบบแน่นแฟ้นระหว่างผู้คนเกิดการตั้งเป้าหมายร่วมกันเกิดความไวเนื้อเชื่อใจ และมีการแบ่งปันข้อมูลและแหล่งประโยชน์กัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์และการสร้างเครือข่ายชุมชนสมุนไพร ตำบลดงจีเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. เสนอแนะให้ชุมชนสมุนไพร ตำบลดงจีเหล็กจัดโครงการ ฯ กิจกรรม หรือส่งเสริมความรู้ ทางด้านสมุนไพร หรือการแปรรูปพืชสมุนไพรที่เป็นผลิตภัณฑ์ ที่ใช้ในครัวเรือนให้แก่ชุมชนอื่นๆ หน่วยงานอื่นๆ เช่น สถานศึกษาที่มีหลักสูตรการสอนด้านวิชาชีพ

2. เสนอแนะให้ชุมชนสมุนไพร ตำบลดงจีเหล็กจัดระบบสื่อสารมวลชน เพื่อประชาสัมพันธ์ ข่าวสารการจัดกิจกรรม Workshop ชุมชน ให้คนภายนอกชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมได้รับความรู้และสมาชิกในชุมชน สามารถจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์แปรรูปของชุมชนได้มากขึ้นเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกในกลุ่มชุมชนสมุนไพร และเป็นการ โฆษณาชุมชน ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ทวีคุณ สวรรค์ตรานนท์. (2552). สมหมาย ชินนาค และสิริพัฒน์ ลากจิตร. (2552).

การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อสนับสนุนการบริหารงานขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม ในเขตพื้นที่

พิสิฐ เทพไกรวัล. (2554). ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ
เพื่อคุณภาพการจัดการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ธงชัย สมบูรณ์. (2549). อัตลักษณ์ของชาติตามนโยบายการศึกษา งานวิจัยคณะ
ศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองสุขศึกษากรมสนับสนุนบริการสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข. (2556). เล่มที่ 3
การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
ของชุมชน. file:///C:/Users/USER/Downloads/080420151827433659
_linkhed.pdf คณะแพทยศาสตร์

ทวีคุณ สวรรค์ตรานนท์, สมหมาย ชินนาค และสิริพัฒน์ ลากจิตร. (2552).

การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อสนับสนุนการบริหารงานขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น แบบมีส่วนร่วม ในเขตพื้นที่ 10.

นฤมล นิราทร. (2543). การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ.
กรุงเทพฯ: โครงการ ระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงาน

ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.
กรุงเทพมหานคร: โครงการ ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

พลเดช ปิ่นประทีป. (2556). การสร้างและบริหารเครือข่ายในยุคปัจจุบัน. Retrieved from
<https://www.ldi.or.th> ภาณี บุญยเกื้อกล. (มปป.).การสร้างและพัฒนา
เครือข่ายการผลิต